

تنظیم‌گری مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری رمزارزها در اتحادیه اروپا^۱

علی الهیاری فرد^۲، خیراله پروین^۳

چکیده

رمزارزهای غیر متمرکز از زمان معرفی در سال ۲۰۰۹ میلادی و استفاده گسترده از آن‌ها در سال‌های اخیر، به عنوان یک موضوع مهم تنظیم‌گری برای تعداد زیادی از دولت‌ها پدیدار شده است. این فناوری‌های نوین در محیط زنجیره‌های بلوکی و شبکه‌های نظیر به نظیر و خارج از حوزه نظارتی بانک‌های مرکزی صادر می‌شوند؛ لذا نبود نهاد نظارتی متمرکز، ناشناس بودن، فقدان طبقه‌بندی پذیرفته‌شده یکسان جهانی، مشکلات ارزش‌گذاری و نوسانات شدید، چالش‌ها و ناهماهنگی‌هایی را در خصوص تنظیم‌گری رمزارزها خصوصاً در بحث‌های مالیاتی به وجود آورده است که نتیجه آن منجر به عدم یکپارچگی و نابه‌سامانی قوانین و مقررات و اعمال مالیات‌های غیرمنصفانه برای کاربران رمزارز می‌شود. در بررسی چارچوب رویکرد اتحادیه اروپا در حوزه مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بر سوداگری رمزارزها، با روشی توصیفی تحلیلی، مشخص گردید که تأکید تنظیم‌گران مالیاتی بر حوزه‌های سوداگری و سفته‌بازی رمزارز متمرکز شده است و بر فعالیت‌های واسطه‌گری رمزارزها از طریق شناسایی فعالان حوزه بازرگانی مالیات وضع می‌شود و دیگر موارد از معافیت‌های مالیاتی برخوردار است، اما تحلیل این رویکرد نشان داد که به چالش‌های مالیاتی از جمله نرخ مبادله، ناشناس بودن و ارزش منصفانه رمزارزها توجه نشده است؛ لذا نتایج این تحقیق مشخص ساخت که مواردی از جمله استفاده از روش انبارداری لایفو (LIFO) در محاسبه ارزش منصفانه رمزارز، ایجاد سامانه ثبت‌نام اولیه برای صرافان ارائه دهنده خدمات دارایی مجازی، نهاد نظارتی گروه اقدام ویژه خزانه‌داری رمزارزها و سامانه قراردادهای معاملاتی به منظور جلوگیری از ناشناس بودن تراکنش‌های رمزارز، به تنظیم‌گران مالیاتی در ایران برای حل چالش‌های فوق‌الذکر کمک می‌نماید.

واژگان کلیدی: اتحادیه اروپا، بلاک‌چین، بیت‌کوین، تنظیم‌گری، رمزارز، مالیات.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دوره دکتری تخصصی نویسنده مسئول تحت عنوان «تنظیم‌گری رمزارزها در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و ایتالیا»، با راهنمایی آقای دکتر خیراله پروین و مشاوره آقای دکتر ولی رستمی و آقای دکتر نادر میرزاده‌کوهشاهی در دانشگاه تهران است.
۲. دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران، (نویسنده مسئول)

allahyarifard12@ut.ac.ir

۳. استاد گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
khparvin@ut.ac.ir

درآمد

به‌طور کلی، رمزارز^۱ یک دارایی دیجیتال قابل مبادله یا شکل دیجیتالی پول خصوصی است که بر اساس فناوری زنجیره‌بلوکی^۲ ساخته شده است و صرفاً در محیط اینترنت وجود دارد و ملموس نمی‌باشد (پهلوان، ۱۴۰۰: ۲۰).^۳ کاربران می‌توانند بدون دخالت دولت و یک نهاد متمرکز، رمزارزهای غیر متمرکز و جهان‌روای خود هم‌چون بیت‌کوین^۴ را به صرافی‌های ارائه‌کننده خدمات دارایی مجازی^۵ در سراسر جهان یا کیف پول‌های ارز مجازی^۶ دیگران ارسال کنند و سپس شخص دریافت‌کننده می‌تواند رمزارز مورد قبول و قابل نقد را از طریق بانکی که از صرافی دیجیتال پشتیبانی می‌کند، تسعیر کند (غلامی و دیگران، ۱۴۰۲: ۲۸۶). رمزارز از نظر رمزنگاری ایمن است و اکثر آن‌ها از فناوری اثبات کار^۷ به‌دست می‌آید (Spithoven, 2019: 389). هر فرد می‌تواند اکثر رمزارزهای معرفی شده در حوزه فناوری اثبات کار از جمله بیت‌کوین را از طریق فرایندی به نام استخراج، ایجاد نماید (شعبانی، ۱۳۹۹: ۱۵). هنگامی که یک دستگاه استخراج، رمزارزهای جدیدی ایجاد نمود، به آن دستگاه «پاداش بلوک»^۸ که به عنوان کارمزد تراکنش یاد می‌شود، پاداش داده می‌شود (Deuber et al, 2022: 671). یکی از جنبه‌های مهم استفاده از سامانه‌های مالی غیر متمرکز این است که شخص

1. Cryptocurrency

2. Blockchain

۳. برای دریافت اطلاعات بیشتر در خصوص چیسستی و ماهیت رمزارزها بنگرید به: «شناسایی ماهیت حقوقی رمزارزها با تحلیل ساختاری آن‌ها در نظام حقوقی ایران» (خادمان و دیگران، ۱۴۰۰)، «نسبت‌شناسی ارز و رمزارز در نظام تقنینی ایران» (عسکری، ۱۴۰۰)، «بررسی تطبیقی مواجهه با رمزارزها در نظام‌های حقوقی ایران و امریکا» (غمامی و علی‌پور، ۱۴۰۱) و «شناخت رمزارز و چالش‌های پیش‌روی نظام‌های حقوقی» (ساواری، ۱۴۰۱).

4. Bitcoin

5. Virtual Asset Service Provider (VASP)

۶. کیف پول ارز دیجیتال (Cryptocurrency Wallet) یک برنامه نرم‌افزاری است که برای ارتباط کاربر با زنجیره بلوکی و مشاهده دارایی‌های مجازی و نگهداری ارزهای دیجیتال استفاده می‌شود (Ferrari, 2020: 327).

۷. اثبات کار در زنجیره‌بلوکی (Proof of Work) به‌دست آوردن رمزارز از طریق یک سری فرایندهای پیچیده رایانه‌ای برای حل کردن معماهای ریاضیاتی است. درواقع این محاسبات پیچیده که انرژی برق زیادی نیز مصرف می‌کند برای آن است که تمام رایانه‌های مورد استفاده در شبکه را صحیح و سالم حفظ کند (Ferrari, 2020: 327).

8. Block Reward

برای انجام تراکنش نیازی به ثبت‌نام یا ارائه هویت خود ندارد و تمام تراکنش‌های رمزارز در زنجیره بلوکی ذخیره می‌شوند (کدخدایی و نوروزپور، ۱۳۹۹: ۱۳). از رمزارزها عمدتاً به عنوان وسیله پرداخت در معاملات تجاری استفاده می‌شود، اما نوسانات قابل توجه مربوط به آن‌ها باعث ورود این فناوری‌های مالی به حوزه‌های سرمایه‌گذاری سودآور شده است (ساورایی، ۱۴۰۱: ۱۳۲). درک چستی و ماهیت رمزارز امری بسیار مهم می‌باشد؛ به همان اندازه که دولت‌ها به دنبال تنظیم‌گری رمزارزها هستند، به همان اندازه نیز تنظیم‌گران و نهادهای حاکمیتی می‌بایست درک صحیحی از ماهیت رمزارزها داشته باشند؛ در غیر این صورت تنظیم‌گری و مقررات‌گذاری به صورت صحیح و جامع انجام نمی‌شود (Alzahrani & Daim, 2019: 5). گروه ویژه اقدام مالی^۱ (FATF) رمزارز را به عنوان نمایش دیجیتالی از یک ارزش تعریف می‌کند که به صورت دیجیتال معامله می‌شود و دارای یک یا چند ویژگی پول از جمله وسیله مبادله، واحد حساب و ذخیره ارزش می‌باشد (FATF, 2014). دیوان دادگستری اتحادیه اروپا^۲ (ECJ) در دیدگاه خود در مورد ماهیت رمزارز در پرونده‌ای^۳ تراکنش‌های رمزارز را به عنوان ارائه خدمات مبادله‌ای، هم‌چون یک معامله پولی بر شمرده است اما خود رمزارز به عنوان یک پول قانونی و رسمی در نظر گرفته نمی‌شود. بانک مرکزی اروپا^۴ (ECB) کارکرد رمزارز را هم‌چون پول الکترونیکی به عنوان ذخیره الکترونیکی ارزش پولی در یک دستگاه فنی بدون دخالت حساب‌های بانکی تعریف نموده است (فیضی چکاب و صادقی، ۱۴۰۰: ۷۷). مقامات قضایی ایتالیا در رای دادگاه ورونا^۵ رمزارز را به عنوان یک ابزار مالی در نظر گرفتند؛ در صورتی که در همان کشور، مقامات مالیاتی در وزارت امور اقتصاد و دارایی و نهاد دارایی با توجه به دستورالعمل اجرایی قانون لومباردی^۶ نشان داده‌اند که رمزارزها می‌بایست در دسته ارزهای خارجی^۷ قرار گیرند (Gola & Caponera, 2019).

1. Financial Action Task Force

2. European Court of Justice

3. Skatterverket v. David Hedqvist (2015) C-264/14

4. European Central Bank

5. Verona

6. Lombardy Reg. Directorate

۷. مطابق رای دادگاه ورونا، مقامات مالیاتی نمی‌توانستند بر رمزارزها مالیات اعمال نمایند؛ لذا با قرار

21: 2019). از سوی دیگر، مطابق قوانین و مقررات برخی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا رمزارز نمی‌تواند در دسته‌بندی ابزار مالی قرار گیرد؛ برای مثال در کشور سوئد، دادگاه عالی اداری^۱ در نظریه‌ای^۲ اعلام نمود که رمزارزها صرفاً یک فناوری است که در بازار موجود است و برای آن تقاضا وجود دارد (OECD, 2020). آنچه مشخص می‌باشد این است که کشورهای عضو اتحادیه اروپا از یک رویه واحد برای تعیین و تعریف ماهیت رمزارزها پیروی ننموده‌اند (OECD, 2020).

موفقیت و محبوبیت رمزارزهای غیر متمرکز تا حد زیادی به دو جنبه مهم نسبت داده شده است. نخست، تراکنش‌های رمزارزهای غیر متمرکز هم‌چون بیت‌کوین ماهیت ناشناس دارند؛ در واقع کاربران بدون افشای هویت، رمزارز را با سایر کاربران و افراد جامعه مبادله می‌کنند (آهنگران، ۱۴۰۰: ۳۵-۳۸)، دوم آن‌که، تراکنش‌های مربوط به رمزارز هیچ کارمزدی ندارند و فقدان کارمزد برخلاف سامانه‌های مالی سنتی منجر به کاهش قابل توجه هزینه‌های تراکنش می‌شود (Lansky, 2018: 22). با این حال توانایی‌های رمزارزهای غیر متمرکز به دلیل داشتن ماهیت ناشناس برای ورود به مسائل غیرقانونی هم‌چون پول‌شویی، تامین مالی تروریسم و فرار مالیاتی، فرصت‌ها و کارایی‌های مفید این فناوری جدید را تحت الشعاع قرار می‌دهد و دولت‌ها را بر آن داشته تا برای رسیدن به رویکردهای کارآمد و موثر برای کنترل و کاهش چالش‌های رمزارز تلاش نمایند. یکی از موضوعات مهم در حوزه رمزارزها، بحث مربوط به چالش‌های مالیاتی آن‌ها می‌باشد. به‌طور کلی برای این‌که هر دولتی بتواند وظایف اصلی مقرر در قانون اساسی خود را به نحو احسن انجام دهد، نیاز به درآمد و منابع مالی دارد (رستمی و دیگران، ۱۳۹۶: ۶۱۰). درآمد جمع‌آوری شده از مالیات با هدف پرداختن به اهداف مهم هم‌چون تامین مالی هزینه‌های عمومی و ارتقاء رشد اقتصادی جامعه صرف می‌شود (رستمی و دیگران، ۱۴۰۱: ۵). رمزارزهای غیر متمرکز به دلیل ماهیت خاص خود، دولت‌ها را در امر تنظیم‌گری مالیاتی با چالش‌هایی روبه‌رو می‌سازند؛ اساسی‌ترین مشکل پیاده‌سازی این تنظیم‌گری را می‌توان در نهم‌کاری

دادن رمزارزها در دسته ارزهای خارجی، این فناوری‌های مالی می‌توانستند به عنوان پایه‌های مالیاتی قرار گیرند (Beebejaun & Dulloo, 2021: 54).

1. Swedish Supreme Administrative Court

2. HFD 2018 ref. 72

ماهوی و ناشناس بودن کاربران دید. به بیان دیگر، بیشتر تراکنش‌ها از نشانی‌های عمومی استفاده می‌کنند و به این ترتیب کشف ارتباط آن‌ها با افراد یا شرکت‌ها بسیار دشوار می‌گردد. از سوی دیگر، نوسانات شدید رمزارز ممکن است کاربران را با مالیات‌های غیرعادلانه به دلیل عدم توانایی مقامات مالیاتی برای محاسبه نرخ ارزش منصفانه رمزارز روبه‌رو سازد؛ ویژگی‌های فناوری آن‌ها نیز به سرعت در حال تغییر است و بر چالش‌های مالیاتی می‌افزاید؛ فقدان دستورالعمل‌های جامع و چارچوب‌های کارآمد و مناسب برای رسیدگی به این دارایی‌ها برای اهداف مالیاتی نیز در فهرست این چالش‌ها قرار دارد (Gola & Caponera, 2019: 13-15). از سوی دیگر، ماهیت ناشناس رمزارز و استفاده از سامانه‌های دارکوب^۱ و خدمات مخلوط‌کن^۲ نیز خطرات فرار مالیاتی را افزایش می‌دهد (مددی و قماش، ۱۴۰۰: ۵۱۹).

بحث مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بر سوداگری (عایدی بر سرمایه) دو موضوع مهم مالیاتی در حوزه رمزارزها می‌باشد. مالیات بر ارزش افزوده به سبک اروپایی برای افرادی که به طور مستقل فعالیت‌های اقتصادی انجام می‌دهند به عنوان یک مالیات غیرمستقیم طراحی شده است که در آن بار مالیاتی نهایی از شخص عرضه‌کننده کالا یا خدمات، به شخص دریافت‌کننده کالا یا خدمات منتقل می‌شود (Kollmann, 2019: 17-20). مالیات بر سوداگری نیز یکی از مهم‌ترین مالیات‌های مستقیم در کشورهای مترقی و توسعه‌یافته است که به میزان افزایش ارزش قیمت فروش یک دارایی نسبت به قیمت خرید آن در طول زمان گفته می‌شود.

هدف این مقاله پاسخ به این پرسش است که با توجه به تحلیل رویکرد اتحادیه اروپا در دو حوزه مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری رمزارزها، تنظیم‌گری پیشنهادی برای جمهوری اسلامی ایران در این حوزه چگونه باید باشد؟ در ابتدا رویکرد اتحادیه

۱. دارکوب (Dark web) به شبکه‌ای از سامانه‌های اینترنتی گفته می‌شود که از دسترس عموم افراد خارج بوده و تنها با استفاده از ابزارهای خاصی می‌توان به آن‌ها دسترسی داشت، از آنجایی که این شبکه تقریباً غیر قابل ردیابی است هرگونه جرمی مثل خرید و فروش اسلحه و مواد مخدر، آزار و اذیت انسان‌ها، تهیه مدارک جعلی و غیره از طریق آن انجام می‌شود.

۲. خدمات مخلوط‌کن (Tumbler Services) خدماتی است که رمزارزهای آلوده یا غیرقانونی را با دیگر رمزارزها ترکیب می‌کند تا مسیر بازگشت به منبع اصلی این وجوه را مبهم نماید. از آنجایی که تمام وجوه با هم جمع می‌شوند و سپس در زمان‌های تصادفی توزیع می‌گردند، ردیابی رمزارزها بسیار دشوار است.

اروپا در خصوص مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بر سوداگری رمازرها به تفصیل توضیح داده می‌شود و سپس چالش‌های پیش‌روی این رویکرد آورده شده است. این تحقیق با تجزیه و تحلیل رویکرد اتحادیه اروپا پیشنهاد نموده است که در رویکرد جمهوری اسلامی ایران، اولاً تمرکز تنظیم‌گران مالیاتی بر عملیات‌های سوداگری و سفته‌بازی رمازرها متمرکز باشد و دوم آن‌که تنظیم‌گران مالیاتی در بحث مالیات بر سوداگری باید به نرخ مبادله رمازر و ارزش منصفانه آن برای رعایت اصول عدالت اجتماعی توجه ویژه نمایند که این موضوعات برای ارتقاء کارآمدی طرح مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی و جلوگیری از آسیب احتمالی در بازار رمازرهای غیر متمرکز بسیار موثر است؛ هم‌چنین سازکارهای لازم برای شناسایی و رصد تراکنش‌های رمازرها در قوانین و مقررات می‌بایست تعبیه گردد.

۱. مالیات ارزش افزوده رمازر

رمازر نه مانند طلا و نقره دارای ارزش ذاتی بالایی است و نه یک پول سنتی صادر شده توسط بانک مرکزی است؛ همین موضوع بحران هویتی رمازر را مطرح کرده است و دولت را در خصوص تنظیم‌گری مالیاتی با مشکلاتی روبه‌رو ساخته است. لذا در این قسمت رویکرد اتحادیه اروپا از ابتدا تاکنون به مساله مالیات بر ارزش افزوده در رمازر بررسی می‌شود.

۱-۱. اقدامات اولیه اتحادیه اروپا جهت تنظیم‌گری مالیات بر ارزش افزوده

رمازرها

برای نخستین بار در سال ۲۰۱۴ کمیته مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا^۱ وضعیت رمازرها را در خصوص اعمال مالیات بر ارزش افزوده مورد بررسی قرار داد. از نظر کارشناسان این کمیته، تراکنش‌های مربوط به رمازرها از نظر چگونگی انجام مبادلات، مطابق دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا،^۲ در سه دسته خارج از محدوده مالیات بر ارزش افزوده، مشمول مالیات بر ارزش افزوده و مشمول مالیات بر ارزش افزوده اما دارای معافیت قرار گرفته می‌شوند؛ هرچند دسته اول و سوم، هر دو منجر به عدم اعمال مالیات بر ارزش افزوده می‌شوند، اما

۱. کمیته مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا (VAT Committee) یک گروه کارشناسی غیررسمی متشکل از نمایندگان مقامات مالیاتی کشورهای عضو اتحادیه اروپا می‌باشد.

2. COUNCIL DIRECTIVE VAT 2006/112/EC

در خصوص ایجاد دسته سوم، تاکید کمیته مزبور بیشتر بر قرار دادن رمزارزها در گروه پول الکترونیکی، ارزش خارجی و یا اوراق بهادار بوده است که از این طریق مشمول معافیت‌های مالیاتی مندرج در بند یک ماده ۱۳۵^۱ دستورالعمل فوق‌الذکر نیز می‌گردند.

انتقاد صورت‌گرفته به این نظریه اینجا است که ذهن کارشناسان و تنظیم‌گران مالیاتی هنوز با ماهیت و ذات رمزارزهای غیر متمرکز به خوبی آشنا نبوده و این نظریه بیشتر نشأت گرفته از تعریف بانک مرکزی اروپا (ECB) از رمزارزهای غیر متمرکز به عنوان پول دیجیتال صادر نشده توسط بانک‌های مرکزی در سال ۲۰۱۲ بوده است؛ لذا در عمل مشاهده گردید که نمی‌توان رمزارزهای غیر متمرکز را با توجه به قوانین و مقررات داخلی و بین‌المللی، به عنوان پول الکترونیکی، ارزش خارجی یا اوراق بهادار در نظر گرفت و رمزارزها می‌بایست در یک دسته‌بندی مالی جدید قرار گیرند. با توجه به این اختلاف نظر و تردیدها، اتحادیه اروپا در این سال نتوانست به یک رویکرد واحد در خصوص اعمال مالیات بر ارزش افزوده رمزارزها دست یابد (Thiemann, 2021: 4-6).

۲-۱. بررسی رویکرد دیوان دادگستری اتحادیه اروپا (ECJ)

سال ۲۰۱۵ را می‌توان به عنوان سالی مهم در بحث تنظیم‌گری مالیات بر ارزش افزوده رمزارزهای غیر متمرکز تلقی نمود؛ در این هنگام مطالعات گسترده‌ای در حوزه رمزارزها از جمله موضوعات مربوط به چالش‌های پیچیدگی رمزارز در معاملات، ماهیت منحصر به فرد آن، ناشناس بودن و تبدیل شدن کاربران به اشخاص مشمول مالیات بر ارزش افزوده صورت گرفته بود. تمرکز و هدف اصلی کمیته مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا نیز در خصوص پیامدهای توصیف رمزارزها به عنوان محصولات دیجیتال نهادینه گشت (VTA committee working paper No. 854).

۱. کشورهای عضو، معاملات زیر را از مالیات بر ارزش افزوده معاف خواهند کرد: (د) معاملات مربوط به سپرده‌ها و حساب‌های جاری، پرداخت‌ها، نقل و انتقالات، بدهی‌ها، چک‌ها و سایر اسناد قابل معامله، اما به استثنای وصول بدهی؛ (ه) معاملات در مورد ارز، اسکناس و مسکوک مورد استفاده به عنوان ارز قانونی، به استثناء اقلیمی هم‌چون طلا، نقره یا سایر سکه‌های فلزی یا اسکناس‌های بانکی یا سکه‌های عتیقه که معمولاً به عنوان پول استفاده نمی‌شود؛ (و) معاملات، از جمله مذاکره، اما نه مدیریت یا حفظ، در سهام، منافع در شرکت‌ها یا انجمن‌ها، اوراق قرضه و سایر اوراق بهادار، اما به استثناء اسنادی که مالکیت کالاها را ایجاد می‌کند و حقوق یا اوراق بهادار مذکور در بند دو ماده ۱۵.

سرانجام کمیته با بررسی موضوعات یادشده و تجربیات سال ۲۰۱۴ به این نتیجه رسید که اگر رمزارزهای غیر متمرکز را نمی‌توان در دسته‌های پول دیجیتال، ارز خارجی و اوراق بهادار قرارداد، بهتر آن است که رمزارز به عنوان دارایی دیجیتال قابل معامله تلقی شود و این دسته‌بندی رمزارز را مطابق بند ه ماده ۱۳۵ دستورالعمل یادشده در محدوده معافیت‌های مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا قرار می‌دهد.

نکته مهم اینجا است که کمیته مذکور در نظریه خود هیچ توجهی به مساله مبادلات رمزارز با پول‌های سنتی و کاغذی که حجم قابل توجهی از مبادلات رمزارز را در برمی‌گیرد، نداشته است؛ لذا سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا مبادله رمزارز غیر متمرکز با پول سنتی نیز مطابق ماده فوق‌الذکر از مالیات بر ارزش افزوده معاف شده است؟

در پاسخ به سوال بالا می‌توان رویکرد دیوان دادگستری اتحادیه اروپا (ECJ) در پرونده هدکویست^۱ در سال ۲۰۱۵ را مورد بررسی قرار داد. دیوان در این خصوص معتقد بود که برای تعیین معافیت یا عدم معافیت مالیاتی مبادلات رمزارز با پول سنتی طبق بند یک ماده ۱۳۵ ابتدا باید مراد کلی مقنن از اعمال این معافیت‌ها مشخص گردد. در واقع هدف اصلی ماده ۱۳۵ جلوگیری از واگرایی بین سامانه‌های مالیات بر ارزش افزوده در اتحادیه اروپا است و ضروری است که این معافیت‌ها به طور دقیق تفسیر شوند. در متن و روح ماده ۱۳۵ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا نوعی ابهام وجود دارد که آیا این ماده فقط در مورد معاملات مربوط به پول‌های سنتی اعمال می‌گردد و یا این که معاملات مربوط به رمزارزها نیز مشمول این ماده می‌باشد؛ لذا با توجه به این ابهام، دیوان دادگستری اتحادیه اروپا معتقد بود از این حیث که یگانه ماموریت رمزارز، فراهم نمودن ابزار مبادله است، در نتیجه صرفاً از این منظر، این فناوری مالی نوین قابل مقایسه با پول‌های سنتی است و هر دو گروه نتایج مالیاتی مشابهی را ایجاد می‌کنند؛ بنابراین حکم دیوان بر این موضوع استوار بود که با توجه به قسمت (ه) بند یک ماده ۱۳۵ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده

۱. در این پرونده (Skatteverket v Hedqvist) هدکویست قصد داشت از طریق یک سکوی آنلاین، خدمات مبادله بین رمزارز و پول سنتی را در کشور سوئد ارائه دهد. از نظر کمیسیون درآمد سوئد این ارائه خدمات، مبادله‌ای بود که طبق قانون مالیات بر ارزش افزوده سوئد معاف از مالیات است، اما سازمان مالیاتی سوئد از این نظر به دیوان دادگستری اروپا شکایت نمود.

اتحادیه اروپا معاملات مبادله پول‌های سنتی با رمزارز و به‌عکس، معاملات معاف از مالیات بر ارزش افزوده می‌باشد؛ لذا به صورت کلی در رویکرد دیوان مشخص شد که ماهیت رمزارزهای غیر متمرکز، ابزار مبادله است و صرفاً از این حیث به دلیل تشابه با وظیفه پول‌های سنتی، مشمول معافیت مالیاتی می‌شود (VTA committee working paper No. 854).

۳-۱. تکمیل رویکرد دیوان دادگستری اروپا توسط کمیته مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا

پس از نظر دیوان دادگستری اتحادیه اروپا در پرونده هدکویست که از جنبه قاعده الزام‌آور نیز برخوردار بود، کمیته مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا رویکرد خود را مجدد مورد بررسی قرار داد. کمیته در رویکرد خود علاوه بر موضوع مبادله رمزارز با پول سنتی، به موارد مهم دیگری از جمله خرید کالاها و خدمات مشمول مالیات بر ارزش افزوده از طریق رمزارز، خدمات مربوط به کیف پول‌های دیجیتال، خدمات مربوط به استخراج رمزارز و خدمات مربوط به ارائه رمزارز توسط صرافان اشاره نمود که به شرح زیر می‌باشد:

۱-۳-۱. خرید کالاها و خدمات مشمول مالیات بر ارزش افزوده از طریق

رمزارز

ابتدا باید اشاره کرد که در این حالت هیچ مالیات بر ارزش افزوده‌ای نباید بر ارزش خود رمزارز اعمال گردد و رمزارز یک وسیله مبادله هم‌چون پول سنتی در نظر گرفته می‌شود؛ اما برای کالاها یا خدمات مشمول مالیات بر ارزش افزوده که به‌وسیله رمزارز پرداخت می‌گردند همانند هر عرضه دیگری رفتار می‌شود و مالیات بر ارزش افزوده می‌بایست از کالاها یا خدمات ارائه شده اخذ گردد (VTA committee working paper No. 854).

۲-۳-۱. خدمات مربوط به کیف پول‌های ارز دیجیتال

کمیته در این حالت برای تنظیم‌گران مالیاتی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا، صلاحیت تشخیصی^۱ قائل گشته است. در واقع حجم عظیمی از خدمات ارائه شده توسط ارائه‌دهندگان کیف پول به صورت رایگان صورت می‌پذیرد و همین موضوع

باعث می‌شود که این تراکنش‌ها خارج از محدوده مالیات بر ارزش افزوده قرار گیرند. با این حال، اگر برخی از ارائه‌دهندگان کیف پول در ازای خدمات خود درخواست پرداخت هزینه کنند به نظر می‌رسد که این تراکنش‌ها مشمول مالیات خواهد بود و از نظر کمیته نیز هیچ منعی در این خصوص وجود ندارد چراکه در خدمات کیف پول رایگان، کاربران ممکن است روزها و یا حتی هفته‌ها منتظر تایید تراکنش بمانند و منافع مالی آن‌ها دچار ضرر و زیان جبران‌ناپذیری گردد. از طرفی کشورهای عضو می‌توانند معافیت مالیاتی بند یک ماده ۱۳۵ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده را برای چنین خدماتی در نظر گیرند (OECD, 2020).

۳-۱. خدمات مربوط به استخراج رمزارز

در خصوص خدمات مربوط به استخراج رمزارز، دو حالت را می‌توان در نظر گرفت؛ در حالت اول در نظر گرفته می‌شود که پرداخت کارمزد تراکنش توسط کاربران، یک شرط لازم برای انتقال موفقیت‌آمیز رمزارز و دریافت خدمات تایید ارائه شده توسط استخراج‌کننده نمی‌باشد چراکه در برخی از سامانه‌ها این عملیات به صورت رایگان انجام می‌شود و هم‌چنین در این حالت، ارائه خدمات استخراج برای استخراج‌کننده این حق را ایجاد نمی‌کند که در ازای ارائه آن خدمات (نه فروش رمزارز) مبلغی را دریافت کند و نتیجتاً رابطه‌ای بین او و گیرنده خدمات پدیدار نمی‌شود. لذا این حالت به‌طور کلی از محدوده مالیات بر ارزش افزوده خارج است (OECD, 2020).

در حالت دوم، در هر مرحله که رمزارزهای جدید به‌طور خودکار و به‌عنوان پاداش، توسط دستگاه استخراج‌کننده از سامانه زنجیره‌بلوکی دریافت می‌گردد و تایید آن‌ها توسط گره‌ها^۱ ثبت می‌شود، می‌تواند موضوعی مشمول مالیات تلقی شود. مبنای این رویکرد این است که هرچند در نظر، تراکنش‌های رمزارز به صورت رایگان صورت می‌پذیرد، اما در عمل، کاربران رمزارز هزینه‌های مختلفی از جمله هزینه‌های مربوط به کیف‌پول‌های دیجیتال را پرداخت می‌کنند و تقریباً غیر ممکن است که

۱. گره زنجیره‌بلوکی (Node) به هر رایانه که نرم‌افزار شبکه را بر روی سامانه خود پیاده می‌کند و از طریق اینترنت به سایر رایانه‌های مانند خود متصل می‌گردد گفته می‌شود. هرچه تعداد این رایانه‌ها بیشتر باشد زیرساخت شبکه زنجیره‌بلوکی قوی‌تر می‌شود. در زنجیره‌بلوکی، سرور محرمانه مرکزی وجود ندارد؛ این فقدان را گره‌های زنجیره‌بلوکی جبران می‌نمایند.

کاربران مایل باشند تا روزها یا هفته‌ها منتظر تایید تراکنش در سامانه‌های رایگان بمانند (OECD, 2020).

کمیت در رویکرد خود، حالت دوم را برگزید اما فعالیت‌های استخراج رمزارز را مطابق قسمت د بند یک ماده ۱۳۵ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده معاف دانست چراکه آن‌ها در واقع وظایف خاص و اساسی یک عرضه معاف از مالیات یعنی استخراج خود رمزارز، و نه یک کالا و خدمات مشمول مالیات بر ارزش افزوده را انجام می‌دهند (VTA committee working paper No. 854).

۴-۳-۱. خدمات مربوط به واسطه‌گری و ارائه رمزارز توسط صرافان

شاید بتوان قطعی‌ترین حالت اعمال مالیات بر ارزش افزوده را مربوط به این دسته دانست. در واقع خدماتی که توسط سامانه‌های صرافی و واسطه‌گران ارائه می‌شوند، مشمول مالیات خواهند بود. نکته قابل توجه اینجا است که از نظر کمیته مذکور، خدمات صرافی و واسطه‌گران به هیچ عنوان نمی‌تواند مطابق بند یک ماده ۱۳۵ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده از معافیت برخوردار باشد (Kuchařová et.al, 2021: 8).

۲. مالیات بر سوداگری رمزارز

یکی از مهم‌ترین مالیات‌های مستقیم در کشورهای مترقی و توسعه‌یافته، مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی است. عایدی سوداگری و سفته‌بازی (سرمایه) به میزان افزایش ارزش قیمت فروش یک دارایی نسبت به قیمت خرید آن گفته می‌شود (پاک‌نژاد، ۱۴۰۲). به‌طور معمول هدف از اخذ مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی ایجاد محدودیت برای فعالیت‌های سوداگری، ایجاد عدالت اجتماعی و عدم تمرکز سرمایه برای گروه حداقلی، افزایش منابع عمومی و کارایی اقتصادی است.

سامانه‌های مالیاتی سوداگری کنونی در اتحادیه اروپا نسبتاً ناپایدار هستند و کمیسیون مالیاتی پارلمان اتحادیه اروپا اولین نهادی بوده است که در سال‌های اخیر به این موضوع اعتراف نمود (European Parliament E-001025/2023). در اتحادیه اروپا، مالیات بر سوداگری از یک کشور به کشور دیگر بسیار متفاوت است. لذا از آنجایی که تنظیم‌گران مالیاتی دو کشور اسپانیا و ایتالیا در حوزه رمزارزها اقدامات قابل توجهی انجام داده‌اند، در این بخش صرفاً به بررسی اقدامات این دو عضو از

اتحادیه اروپا در این بخش اکتفا می‌گردد.

هنگامی که فردی رمزارز را به دست می‌آورد و متعاقباً تصمیم به فروش آن می‌گیرد، برای سود یا زیان سرمایه احتمالی می‌بایست مالیات آن را پردازد (Náñez Alonso, 2019: 8). بر اساس ماده ۳۳ قانون مالیات بر درآمد اسپانیا^۱، موضوع سوداگری، تغییرات در ارزش دارایی‌های مودی که به دلیل هرگونه تغییر در ترکیب آن، آشکار می‌شود را شامل می‌گردد (Náñez Alonso, 2019: 5-7). سوال مهمی که در خصوص این نوع از مالیات مطرح می‌شود این است که آیا فرد مشمول مالیات باید اظهارنامه مالیاتی را نسبت به دارایی‌هایی که واقع در خارج از کشور است نیز ارائه نماید؟ این سوال در واقع از بحث محل کیف پول‌های دیجیتال که حاوی رمزارز می‌باشند، گرفته شده است. از نظر فنی چالش اصلی اینجا است که کیف پول‌های دیجیتال موقعیت جغرافیایی خاصی ندارند. راه‌حل این چالش را می‌توان از ماده ۲ قانون فوق‌الذکر استنباط نمود که می‌گوید: عواید و زیان اموال و محاسبات درآمدی که به موجب قانون به دست آمده است، صرف نظر از محل تولید و محل اقامت پرداخت‌کننده، با توجه به ملاک تابعیت شخصی تعیین می‌شود. هم‌چنین موضوع مهم دیگر این است که مالیات سوداگری برای افرادی که سود سرمایه آن‌ها از خرید رمزارز به وسیله سایر رمزارزهای دیگر حاصل می‌شود، به چه صورت می‌باشد؟ نهاد مالیاتی اسپانیا در مورد این وضعیت خاص از طریق دستورالعمل الزام آور اداره کل مالیات^۲ در سال ۲۰۱۸ حکم داد که اولاً این فعالیت کاملاً در بخش مالیات بر سوداگری قرار می‌گیرد و ثانیاً رویکرد خود را بر مبنای بند اول ماده ۳۴ قانون یادشده مقرر می‌دارد که می‌گوید میزان سود یا زیان ملکی، با فرض انتقال سنگین یا پرسود، تفاوت بین ارزش‌های تملک و انتقال عناصر ملکی است. در نتیجه موضوع مبادله رمزارزها نیز در این ماده حل گردیده است زیرا این موضوع مفهوم می‌گردد که ارزش بازار مربوط به رمزارزها که رد و بدل می‌شوند، قیمتی است که با قیمت توافق شده برای فروش بین افراد مستقل در زمان مبادله مطابقت دارد.

برای سرمایه‌گذاری رمزارز توسط اشخاص حقیقی، ایتالیا دارای رویکرد

1. Spanish P.I.T. law

2. V0999-18

آسان‌تری نسبت به دیگر عضوهای اتحادیه اروپا می‌باشد زیرا مالیات بر سوداگری صرفاً در صورتی اعمال می‌شود که مجموع دارایی‌های رمزارز که توسط یک سرمایه گذار نگه‌داری می‌شود از آستانه پنجاه و یک هزار و ششصد و چهل و پنج یورو برای حداقل هفت روز کاری متوالی در یک سال مالی فراتر رفته باشد. این فرایند مشمول مالیات جایگزین بیست و شش درصدی برای افراد مقیم ایتالیا و مالیات بر درآمد معمول شرکتی برای مشاغل می‌باشد (Beebejaun & Dulloo, 2021: 55-58). علاوه بر این موضوع، مالیات بر سوداگری صرفاً بر تراکنش‌های بین رمزارز و پول سنتی لحاظ می‌شود (Beebejaun & Dulloo, 2021: 55-58).

۳. چالش‌های مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری رمزارز در اتحادیه اروپا

رمزارز به سبب ماهیت خاص و تنوع گسترده آن، دستیابی به یک توافق مشترک در مورد رفتار مالیات بر ارزش افزوده تراکنش‌های مربوط به خود را با مشکلاتی مواجه کرده است و هنوز تا رسیدن به یک اطمینان حقوقی برای کاربران این ابزار و هم‌چنین یک رویکرد مشترک و سازگار در سراسر اتحادیه اروپا فاصله وجود دارد. در این خصوص چالش‌های مهمی پیش‌روی تنظیم‌گران مالیاتی وجود دارد که بحث مربوط به نرخ مبادله و ویژگی ناشناس بودن رمزارز از مهم‌ترین چالش‌های موجود است.

۳-۱. نرخ مبادله رمزارز

یکی از مهم‌ترین چالش‌های موجود در خصوص اعمال مالیات در حوزه رمزارزها بحث مربوط به فقدان نرخ ارز در آن‌ها است (Jalal et al, 2021: 9). در ماده ۲۳۰ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده اتحادیه اروپا، قانون‌گذار گفته است که «مبالغ مندرج در صورت‌حساب‌ها ممکن است به هر ارزی ظاهر شود، مشروط بر این‌که مبلغ مالیات بر ارزش افزوده قابل پرداخت یا تعدیل به پول ملی کشور عضو، با استفاده از سازکار نرخ تبدیل مقرر در ماده ۹۱ بیان شود». از سوی دیگر، در بند یک ماده ۹۱ اشاره شده است که «در صورتی که عواملی که برای تعیین مبلغ مشمول مالیات در واردات به کار می‌روند، به ارزی غیر از ارز کشور عضوی که ارزیابی در آن انجام می‌شود نمایان شود، نرخ مبادله باید مطابق با مقررات حاکم بر محاسبه تفاضل پول داخلی و آن ارز خارجی برای اهداف گمرکی تعیین شود». بند دو ماده ۹۱ نیز

بیان می‌دارد «در مواردی که عواملی برای تعیین مبلغ مشمول مالیات معامله‌ای غیر از واردات کالا به کار می‌روند، به ارزی غیر از ارز کشور عضوی که ارزیابی در آن انجام می‌شود بیان شود، نرخ ارز قابل اعمال باید آخرین نرخ فروش ثبت شده، در زمانی که مالیات بر ارزش افزوده قابل دریافت می‌شود، در بازار رسمی ارز در آن کشور تعیین شود». نکته مهم اینجا است که ویژگی‌های رمزارز و نوسانات شدید آن ممکن است اعمال بندهای یک و دو ماده ۹۱ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده را بسیار دشوار سازد. در واقع بازارهای مبادله‌ای موجود برای رمزارز در حال تغییر دائمی است و نفوذ این تغییرات فراتر از محدودیت‌های نظارتی کشورهای عضو می‌باشد؛ از طرفی رمزارز به یک مقام مرکزی وابسته نیست و هیچ نرخ مرجع ارز خارجی قابل مقایسه با نرخ‌های منتشر شده در مورد ارزهای پولی سنتی که در ماده ۹۱ دستورالعمل مالیات بر ارزش افزوده است وجود ندارد. هم‌چنین این چالش به دلیل نوسانات شدید رمزارزها، در حوزه مالیات بر سوداگری نیز جاری می‌باشد.

۲-۳. ناشناس بودن

یک چالش مهم دیگر نیز بحث مربوط به ناشناس بودن تراکنش‌های رمزارز است. در این خصوص باید بین دو نوع رمزارز تفاوت قائل شد؛ دسته اول رمزارزهایی مانند بیت‌کوین هستند که تاریخچه تراکنش‌های آن‌ها در یک زنجیره بلوکی در دسترس عموم نگهداری می‌شود و رصد دنباله‌ای از تمام تراکنش‌های هر کاربر را ممکن می‌سازد (Anselmi, 2019: 8-13)؛ دسته دیگر رمزارزهایی را شامل می‌شود که اطلاعات مربوط به تراکنش‌های آن قابل رصد نیست و از آنجایی که پیوند نام مستعار با شخص یا سازمان واقعی پشت آن از طریق ترکیب امضای حلقوی^۱ با کلیدهای عمومی روی زنجیره بلوکی تقریباً غیرممکن است، از این رو می‌توان نتیجه گرفت که کاربران این دسته از رمزارزها ناشناس هستند (Anselmi, 2019: 8-13). شاید ناشناس بودن تراکنش‌ها به خودی خود مشکلی نباشد اما ممکن است مسائل مربوط به مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری تراکنش‌های مرتبط با رمزارز را مختل سازد. در پنجمین دستورالعمل مبارزه با پول‌شویی (AMLD5) مصوب پارلمان اروپا،

۱. امضای حلقوی (Ring signature): ترکیب ورودی چندین امضاکننده است که امضای فرستنده اصلی را در بر می‌گیرد. این امضاکنندگان، شرکت‌کنندگان مختلف یک گروه در زنجیره بلوکی هستند که امضای آن‌ها با هم جمع شده و یکی می‌شود تا تراکنش تایید گردد.

راهکارهایی برای جلوگیری از ناشناس ماندن تراکنش‌های رمزارزهای غیر متمرکز از جمله الزام ثبت‌نام ارائه‌دهندگان خدمات دارایی‌های مجازی در سامانه‌های واسطه‌های بانک‌های مرکزی و تهیه اطلاعات ضروری از کاربران و ارائه آن اطلاعات به نهادهای مالی قضایی ارائه شده است (Donna & Bianchi, 2023: 38). دستورالعمل فقط آن دسته از صرافی‌های رمزارز را پوشش می‌دهد که رمزارزها را به ارزهای سنتی یا بالعکس مبادله می‌کنند. نکته مهم اینجا است که صرافی‌های رمزارز که صرفاً در مبادله رمزارزهای سودمند و یا سرمایه‌گذاری در برابر پول‌های سنتی شرکت می‌کنند، به عنوان نهادهای متعهد تحت پنجمین دستورالعمل مبارزه با پول‌شویی طبقه‌بندی نمی‌شوند که این موضوع نقطه ضعف این دستورالعمل را نشان می‌دهد و این نکته، موضوع نیاز به اصلاح تعریف رمزارز را برجسته می‌کند (Donna & Bianchi, 2023: 50).

نکته دیگر در خصوص خدمات مخلوط‌کن در دارکوب می‌باشد. پنجمین دستورالعمل به موضوع ارائه‌دهندگان خدمات مخلوط‌کن به عنوان نهادهای متعهد اشاره ننموده است (Donna & Bianchi, 2023: 51). با این حال، قرار دادن آن‌ها در حوزه تعهدات ضد پول‌شویی برای جلوگیری از فرار مالیاتی بسیار توصیه می‌شود، زیرا آن‌ها سطحی از ناشناس بودن را در سامانه مالی ارائه می‌دهند که اغلب برای فعالیت‌های غیرقانونی و فرار مالیاتی استفاده می‌شود. در واقع اگر رمزارزها وارد سامانه خدمات مخلوط‌کن شوند، تقریباً غیرممکن است که بتوان آن‌ها را با کلید عمومی که از آن آمده‌اند، ردیابی نمود.

۳-۳. ارزش منصفانه

سوال اصلی در خصوص رویکرد اتحادیه اروپا این است که تنظیم‌گران مالیاتی، ارزش منصفانه و سود سرمایه رمزارزها را برای مالیات بر سوداگری با توجه به نوسانات شدید رمزارزها، چگونه محاسبه می‌نمایند؟ چالش مهم ناشی از این سوال، اندازه‌گیری ارزش منصفانه است. ساختارهای مالیاتی فعلی اتحادیه اروپا باعث افزایش نرخ مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بالاتر بر نیروی کار در مقایسه با سوداگری‌ها است؛ کسانی که درآمد کمتری دارند عمدتاً درآمد خود را از طریق کار خود به دست می‌آورند در حالی که ثروتمندترین افراد در جوامع اروپایی ثروت

خود را معمولاً از طریق سود حاصل از مالکیت سرمایه جمع می‌کنند (European Parliament E-001025/2023). نوسانات شدید رمزارز و کسب پیشینی اطلاعات مالی در خصوص این نوسانات توسط برخی از افراد ذی‌نفع، منجر به نابرابری‌ها و دور شدن از عدالت اجتماعی به جای دستیابی به هدف توزیع مجدد واقعی ثروت که هدف اصلی مالیات بر سوداگری است، می‌شود؛ لذا بدون یک چارچوب هماهنگ مالیات بر سوداگری و محاسبه ارزش منصفانه در اتحادیه اروپا، نمی‌توان یک اتحادیه واقعی و عادلانه بازار سرمایه رمزارزها را تصور نمود.

در این خصوص روش‌های مختلفی را می‌توان اعمال نمود زیرا تاکنون هیچ قاعده خاصی از جانب نهادهای ذی‌صلاح اتحادیه اروپا منتشر نشده است؛ اما به نظر می‌رسد رویکرد دولت ایتالیا که از روش لایفو^۱ (LIFO) استفاده می‌نماید به اهداف مالیات بر سوداگری و عدالت مالیاتی نزدیک‌تر است.^۲ از ویژگی‌های این رویکرد می‌توان شناسایی سوداگری و سفته‌بازی را احراز نمود؛ زیرا سوداگران با توجه به نوسانات قیمتی رمزارزها برای حفظ سود و یا منافع خود گردش فعالیت‌های سوداگری در کوتاه مدت را افزایش می‌دهند (Litta, 2022: 25). به بیان دیگر، رمزارزها برای زمان بسیار کوتاهی در کیف دارایی مجازی نگهداری می‌شوند که از خصیصه‌های سوداگری است.

حال با توجه به بررسی رویکرد اتحادیه اروپا در حوزه مالیات ارزش افزوده و مالیات بر سوداگری رمزارزها و استفاده از این تجربیات و چالش‌های پیش‌روی آن، به بحث تنظیم‌گری مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری رمزارز در ایران و ارائه پیشنهادات در این خصوص پرداخته می‌شود.

۴. تنظیم‌گری مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری رمزارز در ایران

آنچه را که به صورت قطعی می‌توان بیان نمود این است که درآمدهای مالیاتی دولت در مقابل هزینه‌های آن سهم اندکی را به خود اختصاص داده است و تا رسیدن به هدف درآمدهای پایدار از محل درآمدهای مالیاتی و نه فروش ثروت‌های بین‌نسلی طبیعی، راهی طولانی در پیش است. به‌طور کلی نارسایی در نظام مالیاتی کشور در

1. LAST IN FIRST OUT

۲. در این روش آخرین کالای ورودی به انبار به عنوان اولین کالا فروخته می‌شود.

مراحل جمع‌آوری اطلاعات، تشخیص و وصول متجلی می‌گردد (معاونت اقتصادی وزارت اقتصادی، ۱۳۷۲). از آنجا که مالیات بر ارزش افزوده در مراحل مختلف تولید کالاها و خدمات و بر مبنای ارزش افزوده در هر مرحله محاسبه و وصول می‌گردد، از این‌رو از پایه مالیاتی گسترده‌ای برخوردار است و همین امر توجیهی را برای پایین آوردن نرخ مالیات فراهم می‌نماید که دلیلی روشن برای تشویق فعالیت‌های اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد (معاونت اقتصادی وزارت اقتصادی، ۱۳۷۲).

مطابق اصل پنجاه و یکم قانون اساسی ایران،^۱ موارد مربوط به معافیت، بخشودگی و تخفیف مالیاتی بر عهده قانون‌گذار است و هنوز تقنین در حوزه رمزارز در مرحله تحقیق و بررسی می‌باشد و قانونی در این خصوص وجود ندارد، با این حال هیات دولت تصویب‌نامه‌ای^۲ را در سال ۱۳۹۸ منتشر نمود که تا حدودی می‌توان رفتار تنظیم‌گران مالیاتی در خصوص بحث اعمال مالیات بر ارزش افزوده رمزارز در ایران را با توجه به آن مشخص ساخت. به‌طور کلی مطابق بند شش این تصویب‌نامه، مراکز استخراج رمزارز به عنوان واحد تولید صنعتی در نظر گرفته شده است و آن‌ها مشمول مقررات مالیاتی می‌باشند. در تبصره این بند گفته شده است که در صورت صدور رمزارز و بازگشت ارز حاصل از آن به چرخه اقتصادی کشور مطابق قوانین و مقررات، نرخ مالیات بر استخراج آن‌ها صفر خواهد بود. با توجه به تبصره یک بند چهار این تصویب‌نامه، نرخ انرژی مورد استفاده دستگاه‌های استخراج رمزارز با تعرفه صادراتی حساب شده است. وزارت نیرو مطابق مفاد این تصویب‌نامه، در سال ۱۳۹۸ بهای هر کیلووات ساعت برق مصرفی مراکز استخراج رمزارز را در مصوبه شماره ۳۶۳۷۶ برابر با نه هزار و ششصد و پنجاه ریال تعیین نمود که امروزه این مبلغ با توجه به مصوبه شماره ۱۵۱۴۵۵ به بیست و پنج هزار و سیصد ریال رسیده است. لذا نباید بر استخراج رمزارز، این نوع از مالیات اعمال شود.

تعریف قانونی از رمزارز باید در قوانین و مقررات داخلی ایران خصوصاً در طرح بانک مرکزی درج شود. در ابتدا باید توجه داشت که رمزارز مطابق قوانین و

۱. هیچ نوع مالیات وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون، موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود.

۲. تصویب‌نامه شماره ۵۸۱۴۴

مقررات موجود در ایران به خصوص ماده ۳ قانون پولی و بانکی کشور^۱ نمی تواند به عنوان پول قانونی در نظر گرفته شود؛ لذا این تعریف باید شامل مواردی باشد که به طور جامع و کارآمد، رویکرد تنظیم گران مالیاتی در خصوص رمزارز را مشخص سازد. با توجه به رویکرد اتحادیه اروپا می توان گفت که رمزارز یک نمایش دیجیتالی از ارزش است که به عنوان یک عرضه استفاده می شود اما پول محسوب نمی شود.

هم چنین هیات دولت تبصره‌ای را طی تصویب نامه شماره ۸۶۵۷۳ در سال ۱۳۹۹ به تصویب نامه قبلی اضافه نمود که طی آن مبادله رمزارزهای استخراج شده صرفاً برای واردات ارز به کشور از طریق مجاری معرفی شده بانک مرکزی و بدون واسطه، مجاز گردید. امروزه با توجه به تحریم‌های گسترده علیه ایران و محدودیت دسترسی به منابع ارزی هم چون دلار و یورو، رمزارز می تواند به عنوان یک وسیله پرداخت جایگزین مناسب در معاملات داخلی و خارجی استفاده شود. لذا خرید و فروش آن باید از مالیات بر ارزش افزوده معاف باشد. خدمات مربوط به سرمایه گذاری رمزارز در بازار بورس نیز می تواند مطابق بند نه از بخش ب ماده ۹ قانون مالیات بر ارزش افزوده^۲ و با هماهنگی شورای عالی بورس و اوراق بهادار، از مالیات معاف باشد.

باید در نظر داشت که تنظیم گران باید دستورالعمل‌های مالیاتی را منتشر نمایند تا به وضوح رفتار مالیات بر ارزش افزوده رمزارز برای مالیات دهندگان و افراد جامعه روشن گردد. این دستورالعمل‌ها که شامل اطلاعات کامل و جامع می باشد باید توسط بازرگانان و فروشندگان در صورت حساب‌های مالیاتی نمایش داده شود. با توجه به چالش نرخ مبادله رمزارز در اتحادیه اروپا، ایران می تواند طی یک توافق با چند کشور دیگر اقدام به ایجاد یک ارز مشترک برای تعیین نرخ مبادله رمزارز نماید.

عملیات‌های مربوط به سفته‌بازان^۳ و واسطه‌گران از مالیات بر ارزش افزوده معاف نمی باشند؛ لذا تمامی تراکنش‌های مربوط به حوزه رمزارز می بایست در

۱. ماده ۳: امتیاز انتشار پول رایج کشور در انحصار دولت است و این امتیاز با رعایت مقررات این قانون منحصر به بانک مرکزی ایران واگذار می شود.
 ۲. خدمات بازار سرمایه شامل خدمات معاملات و تسویه اوراق بهادار و کالا در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس به تشخیص شورای عالی بورس و اوراق بهادار.
 ۳. سفته‌باز در بازار بورس به افرادی گفته می شود که با ارزیابی و بررسی دقیق نوسانات و قیمت سهم به منظور دستیابی به سود کلان اقدام می کنند.

سامانه‌های مخصوص تحت نظارت بانک مرکزی ثبت گردد. در خصوص چالش مربوط به ناشناس بودن رمزارز نیز می‌بایست تمامی خدمات مربوط به رمزارزهای مخفی هم‌چون مونرو^۱، دَش^۲، رِپِل^۳ و زی‌کش^۴ نظارت و محدود گردد که این موضوع هم از طریق نظارت‌های پیشینی به وسیله سامانه‌های ثبت‌نامی و ارائه مجوز به صرافی‌های خدمات‌داری دیجیتال و سامانه‌های هوش مصنوعی^۵ هم‌چون سایفرتریس^۶ و موارد دیگر قابل انجام است (Shahbazi et.al, 2022: 3). از طرفی اجازه فعالیت تأمین‌کنندگان و ارائه خدمات رمزارز فقط زمانی صادر شود که آن‌ها مجهز به سازکارهایی برای شناسایی تراکنش‌های رمزارز و ارائه اطلاعات مشکوک به مقامات قضایی باشند. مطابق تصویب‌نامه شماره ۳۹۲۲۸ دولت در سال ۱۳۹۹ تمامی دارندگان دستگاه‌های استخراج رمزارز می‌بایست مشخصات هویتی خود و دستگاه‌هایی که تحت مالکیت آن‌ها می‌باشد را در سامانه وزارت صمت^۷ ثبت نمایند. هم‌چنین مطابق تبصره دو آیین‌نامه استخراج رمزارزها مصوب سال ۱۴۰۱، همه فعالیت‌های مربوط به استخراج رمزارز حتی تعمیرات تجهیزات، صرفاً با دریافت مجوز از وزارت صمت و از طریق رویه قانونی تجاری و گمرکی مجاز برشمرده شده است که این موضوع قدمی مهم برای جلوگیری و کاهش تراکنش‌های غیرمجاز رمزارزها محسوب می‌شود. هم‌چنین در تبصره شش ماده فوق‌الذکر، موارد واگذاری به غیر یا تغییر در تعداد و نوع تجهیزات استخراج رمزارزها باید به صورت دوره‌های سه ماهه در سامانه وزارت صمت ثبت و مجوز مربوط نیز اصلاح گردد که این موضوع سبب جلوگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی از مجوزهای صادر شده می‌گردد.

نکته مالیاتی دیگر اینجا است که جای خالی قانون مالیات بر عایدی سرمایه و فعالیت‌های سوداگرانه همیشه در قوانین مالیاتی جمهوری اسلامی ایران حس

1. Monero

2. Dash

3. Ripple

4. Zcash

5. Artificial intelligence

6. CipherTrace

۷. این سامانه (بهین‌یاب) از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت راه‌اندازی شده است و مالکان دستگاه‌های استخراج بعد از ثبت دستگاه خود در سامانه می‌توانند فعالیت قانونی داشته باشند.

می‌گردید، لذا مجلس شورای اسلامی با تصویب طرح مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی گامی مهم در جهت توزیع مجدد واقعی ثروت و نزدیک نمودن پایه‌های مالیاتی کشور به عدالت اجتماعی برداشته است؛ هرچند از نظر شورای نگهبان ایرادات متعددی در این طرح از جهت مغایرت با اصول قانون اساسی و شرع وجود دارد، لکن پس از رفع ایرادات فوق‌الذکر و استفاده از تجربیات رویکرد اتحادیه اروپا در زمینه مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری رمزارزها، تحولی عظیم در سامانه مالیاتی کشور به‌وسیله این طرح تحقق می‌یابد. نکته مهمی که در بند ۳ ماده ۳ این طرح آمده این است که در تعریف اشخاص تجاری، علاوه بر اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی که هرگونه فعالیت اقتصادی انجام می‌دهند، اشخاص حقیقی غیرایرانی مقیم ایران، کلیه اشخاص حقوقی غیرایرانی مقیم ایران و کلیه اشخاص غیرایرانی مقیم خارج از ایران که در ایران دارای شعبه، نمایندگی یا کارگزاری هستند نیز اضافه شده است. لذا فعالیت‌های سوداگرانه افراد و شرکت‌های غیرایرانی در کشور در حوزه رمزارزها نیز مشمول این قانون می‌گردد که امری مهم جهت جلوگیری از فعالیت‌های سوءاستفاده‌گرانه افراد خارجی در کشور می‌شود. البته باید توجه داشت که در خصوص اشخاص حقوقی مقیم ایران، لفظ دارای اقامتگاه قانونی مناسب‌تر است. در بند ۶ ماده ۶ این طرح نیز به بحث الزام به معرفی حداقل یکی از حساب‌های بانکی اشخاص تجاری به عنوان حساب فروش پرداخته شده، هم‌چنین در ادامه گفته شده است که هر حساب بانکی که دفعات واریزی به آن در هر ماه از تعدادی که توسط شورای پول و اعتبار تعیین می‌شود، بیشتر باشد، حتی اگر به شبکه شاپرک متصل نباشد، حساب فروش تلقی خواهد شد. نقش این ماده جهت جلوگیری از حساب‌های بانکی اشخاص غیرتجاری و نقل و انتقالات صوری پول‌های ناشی از عملیات‌های سوداگری رمزارزها، بسیار حیاتی می‌باشد. در ماده ۱۲ این طرح نیز اشخاص غیرتجاری انتقال دهنده عین یا واگذارکننده حق در خصوص انتقال دارایی‌هایی هم‌چون رمزارز، مشمول مالیات بر عایدی سرمایه شناخته شده‌اند و پیش‌بینی شده است که این موضوع به قانون مالیات‌های مستقیم الحاق گردد که قدمی مثبت جهت شروع به تنظیم‌گری مالیاتی رمزارزها به حساب می‌آید. نکته قابل توجه اینجا است که در این ماده از لفظ رمز پول و رمز دارایی استفاده شده است و هیچ اشاره‌ای به ماهیت یا انواع آن نشده است

که موجب سردرگمی تنظیم‌گران و مودیان مالیاتی می‌گردد. به‌طور کلی این طرح با تمام نکات مثبتی که با خود برای تحول سامانه‌های مالیاتی کشور به‌همراه دارد اما در مواجهه با موضوع رمزارزها مبتدی و ناقص به‌نظر می‌رسد. در ابتدا قانون‌گذار می‌بایست به‌خوبی با ماهیت رمزارزهای غیر متمرکز آشنا گردد و سپس از تجربیات تنظیم‌گران مالیاتی اتحادیه اروپا در مواجهه با رمزارزها و چالش‌های موجود در این زمینه خصوصاً بحث مربوط به نرخ مبادله رمزارز در حوزه کالاهای وارداتی، ارزش منصفانه رمزارز جهت تنظیم‌گری منصفانه با توجه به نوسانات شدید رمزارزها و در آخر بحث عملیات چنگال سخت در طرح مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی استفاده نماید.

برای رفع خلاءهای حقوقی و فنی در حوزه مالیاتی رمزارزها، قانون‌گذار در این طرح می‌بایست به مواردی هم‌چون ایجاد سامانه ثبت‌نام اولیه برای صرافان ارائه‌دهنده دارایی‌های مجازی و ایجاد نهاد گروه اقدام ویژه خزانه‌داری رمزارزها تحت نظارت اداره کل خزانه‌داری وزارت اقتصاد که هدف آن مواردی هم‌چون حکمرانی سامانه قراردادهای معاملاتی کشور، ایجاد ارتباط کارآمد بین سامانه‌های نقل و انتقال وجوه بانکی و سامانه قراردادهای بانکی، بکارگیری کارشناسان متخصص در زمینه‌های فناوری اطلاعات (IT)، گرایش‌های مختلف حقوق، حسابداری و حسابرسی و مالی و ارتباط با دادگاه‌های ویژه اقتصادی می‌باشد، اشاره نماید. هم‌چنین برای رصد تراکنش‌های رمزارزهای غیر متمرکز، سامانه قراردادهای معاملاتی کشور ایجاد گردد که این سامانه برای ثبت کلیه قراردادهای معاملاتی می‌باشد که اشخاص حقیقی و حقوقی در سطح داخل کشور انجام می‌دهند. کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی مکلف گردند که تمام قراردادهای با مبلغ بیش از پنج میلیارد ریال را در سامانه مذکور ثبت نمایند. حداقل مبلغ مذکور بر اساس نرخ تورم سالانه و به تایید خزانه‌داری تعدیل شود و از طریق شبکه‌های مختلف و فضای مجازی به اطلاع فعالان اقتصادی رسانده شود. هر قرارداد معاملاتی دارای یک کد منحصر به فرد باشد که اطلاعات قراردادهای مذکور در سامانه‌های بانکداری اینترنتی و یا سامانه‌های نقل و انتقال وجوه مستقر در بانک‌های کشور در آن فعال باشد؛ در این صورت هنگام نقل و انتقال وجوه، شماره منحصر به فرد قراردادها، کدملی اشخاص حقیقی و یا کد اقتصادی اشخاص حقوقی مرتبط با قرارداد قابل بازیابی است و سند نقل و انتقال وجوه ثبت می‌شود.

برآمد

۱- امروزه رمزارز به یک ابزار مالی گسترده برای کاربران تبدیل شده است که نه فقط اقلام مجازی، بلکه حتی اقلام واقعی را خریداری کنند. با این وجود، دولت برای اهداف سیاستی و تنظیمی خود به خصوص در بحث مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری، در مواجهه با عملیات شناسایی و صدور مجوز برای استفاده از رمزارز با چالش‌هایی روبه‌رو است.

۲- یکی از بحث‌های مهم، قرار دادن این دارایی نوآورانه و جدید در طبقه مخصوص به خود است. با توجه به تعاریف نهادهای حاکمیتی هم‌چون دیوان دادگستری و بانک مرکزی اروپا نمی‌توان این فناوری نوین را به عنوان یک پول قانونی در نظر گرفت و صرفاً یک دارایی دیجیتال است. هم‌چنین با تحلیل رویکرد اتحادیه اروپا مشخص گردید که مالیات بر ارزش افزوده صرفاً در بخش‌های سوداگری اعمال می‌شود و دیگر بخش‌های مربوط به رمزارز هم‌چون استخراج از این مالیات معاف می‌باشد. در خصوص مالیات بر سوداگری نیز رویکرد اسپانیا و ایتالیا به عنوان پیشتازان این حوزه از مالیات بررسی گردید؛ در اسپانیا مطابق ماده ۲ قانون مالیات بر درآمد، بحث مربوط به کیف پول‌های دارایی مجازی صرف نظر از محل تولید و محل اقامت پرداخت‌کننده، با توجه به ملاک تابعیت شخصی تعیین می‌شود، لذا مشکل جغرافیایی این کیف پول‌ها حل شده است. هم‌چنین در مبادله رمزارز با رمزارز بر مبنای بند اول ماده ۳۴ قانون یادشده، ارزش بازار مربوط به رمزارزها که رد و بدل می‌شوند، قیمتی است که با قیمت توافق شده برای فروش بین افراد مستقل در زمان مبادله مطابقت دارد. در ایتالیا نیز مالیات بر سوداگری صرفاً در صورتی اعمال می‌شود که مجموع دارایی‌های رمزارز که توسط یک سرمایه‌گذار نگهداری می‌شود از آستانه پنجاه و یک هزار و ششصد و چهل و پنج یورو برای حداقل هفت روز کاری متوالی در یک سال مالی فراتر رفته باشد که رویکردی آسان‌تر نسبت به دیگر عضوهای اتحادیه اروپا دارد.

۳- در ایران با توجه به بررسی چارچوب رویکرد اتحادیه اروپا در رابطه با رفتار مالیات بر ارزش افزوده و سوداگری بر رمزارز می‌بایست به چالش‌هایی هم‌چون نرخ مبادله رمزارز، ناشناس بودن و ارزش منصفانه آن و محاسبه ارزش

صادراتی انرژی مصرفی در استخراج رمز ارزها در تنظیم‌گری مالیاتی خصوصاً در طرح مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی بسیار توجه نمود. بدین منظور پیشنهاد می‌شود که در صورت محاسبه ارزش صادراتی انرژی در استخراج رمزارزها، این مرحله از مالیات بر ارزش افزوده معاف شود. چنانچه رمزارز به عنوان ابزار معاملاتی برای خرید کالای نهایی مورد استفاده قرار گیرد لازم است تا تنظیم‌گران برای حمایت از پول رسمی کشور، مالیات بر ارزش افزوده بیشتر از سایر روش‌های رسمی پرداخت اعمال نمایند. در مورد مالیات بر عایدی نیز برای ارزش منصفانه رمزارز از راه‌کار ایتالیا در استفاده از روش انبارداری لایفو (LIFO) استفاده شود. هم‌چنین برای رصد تراکنش‌ها و دارایی‌های رمزارز افراد جامعه برای جلوگیری از فرار مالیاتی، سامانه ثبت‌نام اولیه برای صرافان ارائه‌دهنده دارایی‌های مجازی، نهاد گروه اقدام ویژه خزانه‌داری رمزارزها تحت نظارت اداره کل خزانه‌داری وزارت اقتصاد و سامانه قراردادهای معاملاتی کشور در طرح مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی پیش‌بینی گردد.

فهرست منابع

الف. فارسی

- * السان، مصطفی (۱۳۸۶)، «مفهوم و ماهیت حقوقی پول الکترونیکی»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۷۱، شماره ۵۹.
- * آهنگران، روح‌الله (۱۴۰۰)، رمزینه ارزشها از دیدگاه فقه و حقوق و چالش‌های مرتبط با آن: با تاکید بر رمزارز بیت‌کوین، چاپ نخست، تهران: میعاد اندیشه.
- * پاک‌نژاد، امین‌اله (۱۴۰۲)، اظهارنظر کارشناسی درباره طرح مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی (اعاده شده از شورای نگهبان)، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- * پهلوان، نیکان (۱۴۰۰)، شناخت ماهیت حقوقی رمزارزها و پیامدهای حقوقی و اقتصادی آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- * خادمان، محمود و کوشا، ابوطالب و نوری، فاطمه (۱۴۰۰)، «شناسایی ماهیت حقوقی رمزارزها با تحلیل ساختاری آن‌ها در نظام حقوقی ایران»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۵، شماره ۱۱۵.
- * رستمی، ولی و محمدی، فاطمه و رنجبر، مسعود (۱۳۹۶)، «بررسی حقوقی نقش مالیات بر توسعه سیاسی و دموکراسی»، مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران، دوره ۴۷، شماره ۳.
- * رستمی، ولی و غمامی، سیدمحمد مهدی و اصل زعیم، امیرحسین (۱۴۰۱)، «رهیافتی بر مفهوم و ماهیت عوارض مصوب شوراها محلی»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۶، شماره ۱۱۹.
- * ساورایی، پرویز (۱۴۰۱)، «شناخت رمزارز و چالش‌های پیش‌روی نظام‌های حقوقی»، تحقیقات حقوقی، دوره ۲۵ (ویژه‌نامه حقوق و فناوری).
- * شعبانی، امیرمحسن (۱۳۹۹)، بررسی فقهی و حقوقی بیت‌کوین، رساله دکتری، مازندران: دانشگاه مازندران.
- * عسکری، سجاد (۱۴۰۰)، «نسبت‌شناسی ارز و رمزارز در نظام تقنینی ایران»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۵، شماره ۱۱۳.

* غلامی، یاسر و جوادی، میثم و مقدسی، محمدباقر (۱۴۰۲)، «اجرای احکام مدنی از محل ارزهای دیجیتال»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۷، شماره ۱۲۱.

* غمامی، سیدمحمد مهدی و علی‌پور، محمدرضا (۱۴۰۱)، «بررسی تطبیقی مواجهه با رمزارزها در نظام‌های حقوقی ایران و امریکا»، دانشنامه حقوق اقتصادی، دوره ۲۹، شماره ۲۱.

* فیضی‌چکاب، غلام‌نبی و صادقی، سیدشهاب‌الدین (۱۴۰۰)، «بررسی قانونی رمزارز در آیین مقررات‌گذاری ایران و اتحادیه اروپا»، مطالعات نوین بانکی، دوره ۳، شماره ۱۱.

* کدخدایی، عباسعلی و نوروزپور، حسام (۱۳۹۹)، «چالش ارزهای مجازی در مبارزه با پول‌شویی و تامین مالی تروریسم با تاکید بر اقدامات و توصیه‌های کارگروه ویژه اقدام مالی (FATF)»، مجله حقوقی بین‌المللی، دوره ۳۷، شماره ۶۲.

* معاونت اقتصادی وزارت اقتصادی و دارایی (۱۳۷۲)، «تحلیلی بر مالیات بر ارزش افزوده و بررسی مقدماتی امکان اجرای آن در اقتصاد ایران»، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد جنوب.

* مددی، مهدی و قماش، سعید (۱۴۰۰)، «جستاری در پول‌شویی از طریق ارزهای رمزنگاری شده»، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۵۱، شماره ۲.

ب. انگلیسی

* Alzahrani, S., & Daim, T. U. (2019), "Analysis of the Cryptocurrency Adoption Decision: Literature Review", International Conference on Management of Engineering and Technology (PICMET).

* Anselmi, A. (2019), "Onion Routing, Cryptocurrencies and Organized Crime", Security and Terrorism Research Center (In Italian).

* Beebeejaun, A., Dulloo, L. (2021), "Taxation of Bitcoin transactions in Mauritius: A comparative study with the U.S and Italy", International Journal of Law, Humanities and Social Science, Vol 4.

* Deuber, D., Ronge, V., & Rückert, C. (2022), "Assumptions Underlying Cryptocurrency Deanonimizations", Proceedings on Pri-

vacy Enhancing Technologies.

* Donna, M., & Bianchi. (2023), **Blockchain & Cryptocurrency Laws and Regulations 2024** | Italy. Global Legal Insights (GLI).

* Ferrari, V. (2020), **“The Regulation of Crypto-assets in the EU – investment and payment tokens under the radar”**, Maastricht Journal of European and Comparative Law, Vol 27.

* Financial Action Task Force (2014), **Virtual Currencies – Key Definitions and Potential AML/CFT Risks**, 2014, available at: www.fatf-gafi.org.

* Gola, C., Caponera, A. (2019), **“Policy Issues on Crypto-assets”**, Università Cattaneo Working Papers.

* Jalal, R. N.-U.-D., Alon, I., & Paltrinieri, A. (2021), **“A Bibliometric Review of Cryptocurrencies as a Financial Asset”**, Technology Analysis & Strategic Management.

* Kollmann, J. (2019), **Taxable Supplies and their Consideration in European VAT**, IBFD (eBook).

* Kuchařová, I., Pfeiferová, D., & Lőrinczová, E. (2021), **Specifics of Cryptocurrencies from an Accounting, Tax and Financial View in a Globalized Environment**, SHS Web of Conferences, 92, 03014.

* Lansky, J. (2018), **“Possible State Approaches to Cryptocurrencies”**, Journal of Systems Integration, Vol 9.

* Litta, Riccardo. (2022), **The relationship between cash conversion cycle and profitability in Italian companies**. A comparison between family and non-family businesses, Nova School of Business & Economics.

* Nández Alonso, S. L. (2019), **“Activities and Operations with Cryptocurrencies and Their Taxation Implications: The Spanish Case”**, Laws, Vol 8.

- * Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2020, **Taxing virtual currencies: An overview of tax treatments and emerging tax policy issues.**
- * EU Parliamentary question - E-001025/2023.
- * Shahbazi, Z., & Byun, Y. (2022), **“Machine Learning-Based Analysis of Cryptocurrency Market Financial Risk Management”**. IEEE Access, 10, 37848–37856.
- * Spithoven, A. (2019), **“Theory and Reality of Cryptocurrency Governance”**, Journal of Economic Issues, Vol 53.
- * Thiemann, Andreas (2021), **Cryptocurrencies: An Empirical View from a Tax Perspective**, JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms, No. 12/2021, European Commission, Joint Research Centre (JRC).
- * Value Added Tax Committee (Article 398 of Directive 2006/112/EC) Working Paper No. 854.